

Jolanta Przyłuska

Efektywność wykorzystywania źródeł informacji naukowej a potrzeby edukacyjne użytkowników

Forum Bibliotek Medycznych 2/1 (3), 214-222

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EFEKTYWNOŚĆ WYKORZYSTYWANIA ŹRÓDEŁ INFORMACJI NAUKOWEJ A POTRZEBY EDUKACYJNE UŻYTKOWNIKÓW

Streszczenie

Wobec zmian zachodzących w sposobach gromadzenia i dystrybucji informacji naukowej przed bibliotekami stawiane są nowe zadania. Szkolenia w zakresie komunikowania się z nowym systemem informacyjno-wyszukiwawczym w pierwszym etapie przeprowadzane są dla bibliotekarzy, którzy współuczestniczą przy podejmowaniu decyzji o zakupie danego produktu. Wiedza ta jest często powierzchowna i pogłębiana w miarę zaznajamiania się z systemem.

Czy bibliotekarz wie już na tym etapie wszystko by przeszkolić użytkowników? Czy można zaufać coraz większym umiejętnościom użytkowników? Czy może wystarczy sprawny przepływ informacji o nowych źródłach danych? A może użytkownik woli zaufać doświadczeniu bibliotekarza? Szkolenia w bibliotekach mogą mieć zatem różnorodną formę w zależności od potrzeb odbiorców tak, aby najefektywniej wykorzystać oferowane źródła wiedzy.

Referat jest próbą odpowiedzi na powyższe pytania na podstawie doświadczeń Biblioteki Naukowej Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi, gdzie odbiorcą informacji jest najczęściej pracownik naukowy.

Wstęp

Prawdziwa wartość pracy wykonywanej przez biblioteki akademickie będzie ukryta poza sceną [1].

Ocena wartości biblioteki akademickiej w bezpośredni sposób nie jest łatwa, najlepiej mogą to odzwierciedlić zachowania i umiejętności informacyjne jej użytkowników. Pośrednictwo pomiędzy ogromem nagromadzonej wiedzy a czytelnikiem nadaje bibliotece specyficzny charakter, natomiast na bibliotekarza nakłada zadanie przewodnika, nawigatora w świecie informacji. Rzeczywiste oblicze bibliotek kształtuje się poprzez zrozumienie potrzeb i umiejętności odbiorców. O skuteczności działania w zakresie informacji naukowej decydują w znaczącym stopniu nakłady finansowe na rozwój zaplecza informacyjnego a efektywność biblioteki postrzegana jest jako stopień zaspokojenia potrzeb użytkowników w odniesieniu do wielkości pochłoniętych środków finansowych [2]. Obraz współczesnej biblioteki akademickiej kształtowany jest przez rozwój technologii informacyjnych, który z kolei wymaga określonej polityki finansowania, wpływa na zmianę modelu kształcenia użytkowników i nakłada na bibliotekarzy nowe zadania. Biblioteki stają się coraz bardziej zaangażowane w proces edukacji, powinny jednocześnie sprawnie udostępniać i zarządzać informacją. Od bibliotekarza oczekuje się większych zdolności pedagogicznych, komunikatywności, znajomości

nowoczesnych narzędzi informacyjnych, umiejętności zarządzania wiedzą ogólną i specjalistyczną [3].

Obszar wiedzy informacyjnej w bibliotekach medycznych

Umiejętność precyzowania potrzeb informacyjnych w sposób szczególny rysuje się w naukach medycznych. Wielość publikacji medycznych, różnorodność baz indeksujących czasopisma naukowe, serwisy tematyczne, banki danych o schorzeniach, diagnostyce, metodach terapii czy biologii molekularnej, genetyce sprawiają, że użytkownik tak szerokiej wiedzy powinien posiadać umiejętność sprawnego wyłonienia wiarygodnej, aktualnej, użytecznej informacji. Działalność specjalistycznej biblioteki medycznej musi się więc opierać na określonej strategii informacyjnej, doborze niezbędnych źródeł wiedzy, zapewnieniu określonego zaplecza informacyjnego. Użytkownik nie zawsze wie, czego poszukuje i do jakiego miejsca dostępu w sieci ma skierować swoje poszukiwania [4]. Identyfikowanie potrzebnej informacji dla danego kręgu odbiorców, strategie wyszukiwania, ocena wyszukanej informacji (zwłaszcza uzyskanej z bezpłatnych źródeł internetowych), selekcja i umiejętność posługiwania się uzyskaną informacją, tworzą elementy edukacji informacyjno-komunikacyjnej [5]. Istotne są także umiejętności czysto techniczne, takie jak rozróżnianie formatów elektronicznych, typy źródeł informacji, rodzaje baz danych, podstawowa wiedza o budowie i funkcjonowaniu Internetu, e-czasopismach, e-książkach. Czy taki obszar wiedzy dostępny jest dla bibliotekarza medycznego, czy posiadane umiejętności są wystarczające by szkolić lekarzy? Odpowiedzią może być, przykład jednego z moich pierwszych szkoleń przeprowadzonych na życzenie lekarza poszukującego zagranicznych czasopism z wąskiej dziedziny medycznej. Po około 40 minutach indywidualnego szkolenia zadziwiony ogromem dostępnej wiedzy i przerażony zarazem wrócił do leczenia pacjentów. Od tamtej pory przychodzi do biblioteki z głębokim zawierzeniem w umiejętności informacyjne bibliotekarzy, ale zadaje coraz trudniejsze pytania...

Kompetencje bibliotekarza medycznego

Wykształceni i przygotowani do nowych zadań bibliotekarze są cennymi pośrednikami między informacją a poszukującymi jej użytkownikami w społeczeństwie informacyjnym [6]. Nie spotkałam się do tej pory z kryterium określającym cechy i umiejętności bibliotekarza medycznego (przyznam, że nie sprawdziłam tego w uniwersyteckich programach kształcenia bibliotekarzy). Dotychczasowe moje doświadczenia pracy w środowisku bibliotek medycznych wskazują na to, że bibliotekarzem medycznym jest zazwyczaj osoba z dowolnym wyższym wykształceniem, mająca doświadczenie zawodowe w bibliotece medycznej lub ośrodku medycznej informacji naukowej. Wykształcenie w zakresie bibliotekarstwa jest często uzupełniane na studiach podyplomowych. Umiejętności potrzebne w bibliotece medycznej nabywane są w pracy zawodowej. W ofertach od studentów

bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w ramach poszukiwania pierwszej pracy nie znalazłam żadnych wzmianek o posiadanych umiejętnościach informacyjnych z zakresu nauk medycznych. Niedawno pojawiła się w serwisie EBIB oferta pracy dla bibliotekarzy medycznych w europejskim centrum medycznym w Sztokholmie (European Centre for Disease Prevention and Control). Na jej podstawie określiłam niektóre kryteria, cechy i zadania bibliotekarza medycznego:

- wykształcenie wyższe (dowolne)
- doświadczenie zawodowe w bibliotece medycznej
- znajomość języka angielskiego
- znajomość źródeł elektronicznych i narzędzi do przeszukiwania danych
- umiejętność obsługi komputerów i znajomość oprogramowania
- znajomość baz danych i zasobów wiedzy ogólnej i medycznej
- koordynowanie serwisów i zbiorów medycznych
- umiejętność wyszukiwania i zarządzania informacją medyczną
- umiejętność oceny potrzeb informacyjnych odbiorców
- rozwój, selekcja, nadzorowanie i zabezpieczenie zbiorów drukowanych i elektronicznych (nadzór na hasłami dostępu, licencjami)
- zdolności interpersonalne
- umiejętność kształcenia użytkowników biblioteki w zakresie informacji medycznej
- radzenie sobie z pracą przy dużym obciążeniu informacyjnym.

Wizja bibliotekarza medycznego rysuje się jako obraz osoby wychodzącej naprzeciw potrzebom użytkownika nie tylko w zakresie udzielania informacji, ale pośredniczenia i aktywnej pomocy w zdobywaniu wiedzy. Tworzenie nowych kompetencji, nabywanie biegłości w posługiwaniu się informacją, tworzenie zintegrowanych dostępów do zasobów informacyjnych wpływają na wzrost znaczenia biblioteki w środowisku medycznym. Wykreowanie oblicza bibliotekarza medycznego aktywnie pomagającego, ułatwi tworzenie profilu wskazanego przez użytkownika i wpłynie na bezpośrednie przekazanie informacji. Użytkownik będzie mógł budować „własną bibliotekę” a rolą bibliotekarza będzie koordynacja tych działań. Warunkiem lepszej, nowoczesnej obsługi użytkowników staje się ciągle doksztalcanie bibliotekarzy medycznych i zdobywanie nowych umiejętności. Kompetencje bibliotekarza medycznego można zdobyć poprzez doskonalenie zawodowe we własnej placówce, kursy, szkolenia, konferencje zjazdy i różne formy samokształcenia [7, 8]. Świadomość posiadanej wiedzy informacyjnej przez bibliotekarzy i umiejętność jej wykorzystania stają się elementem niezwykle przydatnym w edukacji użytkowników.

Użytkownik - jego umiejętności i potrzeby edukacyjne

Wobec zmieniającego się obszaru wiedzy medycznej i sposobów pozyskiwania informacji zmienia się także oblicze użytkownika. Obok czytelników korzystających z tradycyjnych form usług bibliotecznych powstaje nowa generacja użytkowników

o większych potrzebach informacyjnych, oczekujących sprawnej, szybkiej, nowoczesnej komunikacji [9]. Ta różnorodność potrzeb powoduje, że udział biblioteki w edukacji informacyjno-komunikacyjnej musi być dostosowany do możliwości użytkownika. Powstaje model biblioteki zorientowanej na czytelnika. Rozpoznanie potrzeb informacyjnych, znalezienie sposobów na zaspokojenie oczekiwań zapewniają powstanie sprawnej komunikacji między bibliotekarzem a użytkownikiem [10, 11]. Różnorodność informacji naukowej z jednej strony (znajomość wielu formatów, umiejętność samodzielnego tworzenia i zarządzania kolekcją dokumentów, open access, archiwa, repozytoria) a zróżnicowanie użytkowników z drugiej strony powoduje, że oferta edukacyjna skierowana do odbiorców musi być stopniowana. Forma kształcenia powinna uwzględniać zarówno użytkownika początkującego jak też zaawansowanego. W bibliotekach medycznych informacja powinna być skierowana do różnych grup użytkowników – do pracowników naukowych, lekarzy praktyków, studentów, pacjentów [12, 13]. W Bibliotece Naukowej IMP najczęstszymi użytkownikami są:

- pracownicy naukowcy instytutu (umiejętność posługiwania się informacją wynika często z doświadczeń zawodowych, wcześniejszej edukacji na studiach, samokształcenia, często zawierają umiejętności bibliotekarza)
- lekarze, specjaliści nauk związanych z bezpieczeństwem pracy, uczestnicy kursów podyplomowych (świadomość informacyjna bardzo zróżnicowana zależna od grupy wiekowej, z roku na rok coraz większa)
- studenci różnych uczelni (umiejętności informacyjne bardzo zróżnicowane).

Przy wprowadzaniu do wykorzystania nowych baz, serwisów potrzeby edukacyjne powstają w każdej z wymienionych grup użytkowników. Oferta kształcenia przez bibliotekę skierowana jest jednak głównie do pracowników instytutu i przybiera różne formy w zależności od potrzeb i możliwości.

Środki do realizacji zadań edukacyjnych

Trudno określić stopień zaspokojenia potrzeb użytkowników bez rozważania nakładów finansowych na realizację budowy zaplecza informacyjnego. Zarówno tworzenie dostępu do wiedzy informacyjnej, rozwój umiejętności bibliotekarzy i kształcenie odbiorców kosztują coraz więcej. Technologie informacyjne dynamicznie się rozwijają, oczekiwania użytkownika rosną a budżet bibliotek na nowe zadania jest coraz bardziej okrojony. W rezultacie oczekuje się i wymaga coraz więcej przy zmniejszających się nakładach finansowych *ibid* [9]. W takich warunkach kształcenie użytkowników w sposób sformalizowany w bibliotece instytutowej wiąże się z dużym zaangażowaniem bibliotekarzy. Główną przeszkodę stanowi brak zaplecza technicznego (komputery, rzutniki, łącza). Gotowość kadry naukowej instytutu do odbycia szkoleń jest ograniczona ze względu na zajęcia własne. Nie ma idealnego czasu do przeprowadzenia szkoleń grupowych. Sprawdza się jednak przeprowadzanie nieformalnych kursów, nieregularnych szkoleń [15, 16], stały kontakt telefoniczny,

e-mailowy z czytelnikiem, informacje i komunikaty na stronach sieci wewnętrznej. Wobec braku jednolitych zasad kształcenia użytkowników warunkiem powodzenia wszelkich przedsięwzięć edukacyjnych jest ciągła gotowość pracowników biblioteki do kontaktu z czytelnikiem i stopniowe budowanie przekonania o tym, że bibliotekarz wie gdzie daną informację można znaleźć.

Doświadczenia własne

W Bibliotece Naukowej IMP w Łodzi kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej przeprowadzane jest w zależności od potrzeb. Udostępnianie nowej bazy, nowego serwisu informacyjnego czy sposobu pozyskiwania informacji staje się impulsem do szczegółowej prezentacji. Trudno jest mówić o sformalizowanych zasadach kształcenia użytkowników. Brak obowiązujących kryteriów, zasad pracy z użytkownikiem sprawia, że inicjatywa edukacyjna powstaje zazwyczaj po stronie bibliotekarzy. Czy bibliotekarze są do tego zadania przygotowani i czy istnieje zapotrzebowanie wśród pracowników Instytutu? Aby odpowiedzieć na te pytania próbowałam podsumować dokonania biblioteki w zakresie szkoleń od 2000 r. (tab. 1). Ze względu na brak jednolitej formy szkoleń jedyną dostępną dokumentacją były krótkie informacje w sprawozdaniach z działalności biblioteki i ankiety Sekcji Organizacji Szkoleń w zakresie szkoleń dla lekarzy.

Tab. 1. Szkolenia użytkowników informacji medycznej od 2000 r.

Rok	Grupy użytkowników			
	Pracownicy IMP	Lekarze (specjalizacja medycyna pracy)	Doktoranci	Studenci
2000	- 2 x 2 godz.	2 godz. (J. P.)*	2 godz. (J. P.)	5 x 2 godz. (J. P.)
2001	Bazy EBSCO (T. Górecka)	-	2 godz. (J. P.)	5 x 2 godz. (J. P.)
2002	- 2 godz. (J. P.)	-	-	-
2003	Bazy ProQuest Medical Library	-	-	-
2004	-	6 godz. (J. P.)	-	-
2005	- 2 godz. (J. P.)	9 godz. (J. P.)	-	-
2006	Baza SCOPUS	9 godz. (J. P.)	-	-
I-IV	2 godz. Baza SCOPUS (M. Marcinek)			

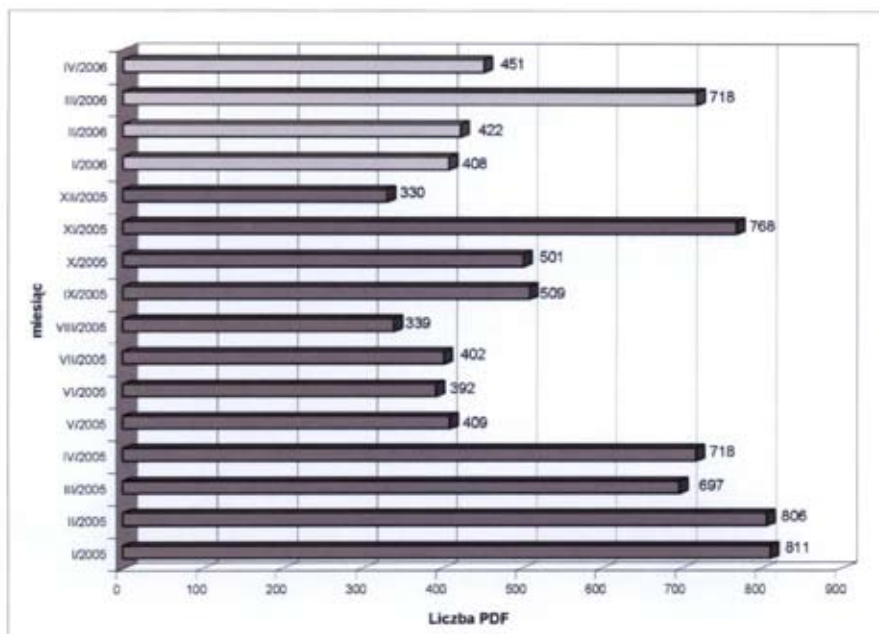
*osoba prowadząca szkolenie

Szkolenia dla pracowników Instytutu wiążą się zazwyczaj z prezentacją nowej bazy (EBSCO, ProQuest, Scopus). Biblioteka informuje wszystkich zainteresowanych pocztą e-mail o sposobie dostępu, podaje krótki opis serwisu i zasady korzystania. Niektóre informacje o nowych usługach biblioteki drukowane są w Biuletynie

IMP, zamieszczane w wewnętrznej sieci lub w serwisie internetowym biblioteki. Wykorzystanie baz pracownicy ograniczają zazwyczaj do podstawowych funkcji zmierzających do wyszukania pełnego tekstu. Dodatkowe funkcje nie znajdują większych zastosowań.

Przykładem bazy, która była rozpowszechniona wśród pracowników tylko poprzez informację e-mail, w zakresie której nie odbyło się żadne szkolenie jest baza ScienceDirect zakupiona w ramach polskiego Konsorcjum Elsevier. Dostęp dla IMP aktywowany był w 2005 r. a już w pierwszych miesiącach spotkał się z dużym zainteresowaniem. W sumie w ciągu 16 miesięcy pobrano 8.681 artykułów (w formacie PDF) (wyk. 1).

Wykres 1. Wykorzystanie bazy ScienceDirect, I/2005-IV/2006.

Wprowadzona do użytkowania w 2005 r. wielodzinowa baza SCOPUS wzbudziła duże zainteresowanie w IMP ze względu na możliwość przeszukiwania piśmiennictwa z innych dziedzin w jednym serwisie wraz z naukami medycznymi, co jest szczególnie ważne dla interdyscyplinarnych badań podejmowanych w Instytucie. Jak również dzięki temu, że można w niej sprawdzić cytowania i wyłowić publikacje najczęściej cytowane. Można wyszukać cytowania prac poszczególnych autorów, cytowania danego czasopisma a w szczególności wielu periodyków naukowych wydawanych w Europie. Moduł „Citation tracker” został polecony wszystkim pracownikom Instytutu do wykonania analizy własnych cytowań za

2005 r. Przeprowadzone szkolenia spotkały się z dużym zainteresowaniem. W oparciu o wyniki uzyskane z bazy SCOPUS powstały dwie publikacje dotyczące cytowań czasopism wydawanych w IMP (*International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health* i *Medycyny Pracy*).

Doświadczenia pracy z czytelnikiem wskazują jednocześnie, że przy dość dobrej znajomości zagranicznych serwisów umiejętności w zakresie obsługi polskich baz bibliograficznych nie są najlepsze. Przy przyjmowaniu nowego pracownika do pracy w IMP przedstawiane są zasoby biblioteki i możliwości korzystania z dostępnych źródeł. O zakresie korzystania z oferowanych źródeł informacji decydują jego zainteresowania badawcze a bibliotekarz zawsze służy pomocą.

Stopniowe wprowadzanie do prenumeraty czasopism elektronicznych, korzystanie z elektronicznego zamawiania publikacji w bibliotekach medycznych, wprowadzanie baz z dostępem pełnotekstowym, powoduje, że pracownicy niechętnie korzystają ze starych form pozyskiwania publikacji i jeśli trzeba czekać na kserokopię przesyłaną pocztą, często rezygnują z niej. Najczęstszą formą są jednak szkolenia na życzenie, przy komputerze w bibliotece, dopasowane do indywidualnych potrzeb czytelnika. Dezorganizują znacząco pracę bibliotekarza, wymuszają ciągłą gotowość do pracy informacyjnej, ale powodują, że czytelnik ma poczucie wsparcia informacyjnego w bibliotece.

Szkolenia z informacji medycznej dla lekarzy w ramach kursu *Wprowadzenie do specjalizacji w medycynie pracy* prowadzone są w IMP regularnie od trzech lat. Według ankiet przeprowadzonych przez Pracownię Analiz Jakości Kształcenia, w których oceniana była zawartość merytoryczna oraz sposób uporządkowania i przekazania materiału zajęciowego przez osobę prowadzącą w skali 1-5, część merytoryczną oceniono na 4,3-4,4. Osoba prowadząca otrzymała oceny od 4,5 do 4,7. Natomiast wskaźnik odczuwalnej przydatności zajęć w skali 0-1 oceniono na 0,5. Z otrzymanych ocen wynika, że pomimo pozytywnej oceny zawartości merytorycznej i dobrych metod oraz umiejętności szkolenia w zakresie informacji medycznej nie wszyscy lekarze specjalizujący się w zakresie medycyny pracy są zainteresowani przekazywaną wiedzą. Z roku na rok umiejętności informacyjne słuchaczy tego kursu są coraz większe, oczekiwania ich dotyczą zwiększenia dostępu do elektronicznych zasobów pełnotekstowych w języku polskim, a takich w naukach medycznych jest niewiele. Kształcąc lekarzy praktyków odczuwamy potrzebę budowania polskich zasobów wiedzy medycznej w zintegrowanych serwisach.

Ważną formą kształcenia zarówno pracowników instytutu jak też lekarzy i innych specjalistów są referaty i plakaty przedstawiane na konferencjach tematycznych z medycyny pracy czy toksykologii. Każdego roku pracownicy Biblioteki IMP mają możliwość zaprezentowania na zjeździe naukowym Polskiego Towarzystwa Medycyny Pracy lub w czasie sympozjum Polskiego Towarzystwa Higieny Pracy zagadnień związanych ze źródłami informacji o zagrożeniach zdrowotnych

w środowisku pracy. Przekazywane informacje szczególnie o internetowych bazach danych, czasopismach elektronicznych spotykają się z dużym zainteresowaniem ze strony uczestników konferencji przyjeżdżających z różnych rejonów Polskich.

Podsumowanie

Wielkość nakładów finansowych ponoszonych na nowe źródła informacji naukowej z roku na rok rośnie przy jednoczesnym zmniejszaniu wydatków na zakup tradycyjnych źródeł informacji (książek i czasopism drukowanych). Stopień wykorzystania nowych źródeł wzrasta, umiejętności informacyjne użytkowników są coraz większe. Odbiorcą informacji naukowej jest w pierwszej kolejności bibliotekarz, to on wspomaga proces decyzyjny o zakupie dostępu do nowych źródeł. Rozpoznaje dostępne na rynku bazy i narzędzia integrujące i zarządzające zasobami, ocenia przydatność ich w danej bibliotece. Stara się pozyskać środki na sfinansowanie zakupów. Jest to bardzo trudne zadanie, gdyż przekonanie o tym, że biblioteka powinna wszystko mieć tylko nie wiadomo, kto ma za to zapłacić jest dość powszechne.

Efektywność wykorzystywania źródeł informacji naukowej można odnieść nie tylko do poniesionych nakładów finansowych i przydatności ich w danej instytucji. Można także porównać do efektów świadczących o rozwoju nauki w danej instytucji mierzonych np. w postaci liczby publikacji czy wskaźników cytowań.

Potrzeby informacyjne użytkowników zostają spełnione wtedy, gdy biblioteka zapewni rzetelny i szybki dostęp do informacji w taki sposób, aby korzystający z niej naukowcy mogli sami nawigować w obszarze niezbędnej wiedzy. Użytkownik będzie mógł swobodnie poruszać się w zakresie pozyskiwania informacji wtedy, gdy będzie do tego zadania przygotowany, zadaniem bibliotekarza jest nadzorowanie potrzeb odbiorców i odpowiednie kształcenie. Ważne jest jednak to, aby bibliotekarz wyprzedzał o kilka kroków użytkowników i sam był odpowiednio przygotowany zarówno w zakresie wiedzy o źródłach medycznych, technikach informacyjnych jak też rozwijał umiejętność komunikacji z użytkownikiem za pośrednictwem różnorodnych mediów.

Bibliografia

1. F e r e t Błażej, M a r c i n e k Marzena: Przyszłość bibliotek i bibliotekarzy akademickich. Studium wykorzystujące metodę delficką – kontynuacja. Biuletyn EBIB [on-line]. 2005 nr 7 (68) [dostęp 1 kwietnia 2006]. Dostępny w World Wide Web http://ebib.oss.wroc.pl/2005/68/feret_marcinek.php
2. G ó r n y Mirosław: Ocena efektywności udostępniania informacji w bibliotekach naukowych. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1999. ISBN 83-232-0995-2
3. F e r e t Błażej, M a r c i n e k Marzena: Przyszłość bibliotek i bibliotekarzy akademickich. Studium wykorzystujące metodę delficką. Biuletyn EBIB [on-line]. nr 9 [dostęp 12 kwietnia 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e009-06.html>
4. P i n d l o w a Wanda: Jakość usług informacyjnych jako warunek tworzenia nowoczesnego społeczeństwa informacyjnego w Unii Europejskiej. Biuletyn EBIB [on-line]. 2002 nr 2 (31) [dostęp 23 lutego 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/31/pindlowa.php>

5. J a n k o w s k a Maria Anna: Powszechna edukacja informacyjno-komunikacyjna jako atrybut bibliotekarstwa akademickiego. Biuletyn EBIB [on-line]. 2005 nr 1 (62) [dostęp 11 kwietnia 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/jankowska.php>

6. M i d u r a Magdalena: Kursy na odległość z bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w kontekście rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Biuletyn EBIB [on-line]. 2004 nr 6 (57) [dostęp 11 kwietnia 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/57/midura.php>

7. W a r z a c h o w s k a Bogumiła: Doskonalenie zawodowe w bibliotece naukowej. Biuletyn EBIB [on-line]. 2002, nr 8 (37) [dostęp 23 lutego 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/37/warzechowska.php>

8. B e d n a r e k - M i c h a l s k a Bożena, S z e w c z a k Jolanta, Z a b o r s k a Urszula: Strategia szkoleniowa Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu – szkolenia pracowników. Biuletyn EBIB [on-line]. 2005, nr 1 (62) [dostęp 12 kwietnia 2006]. Dostępny w World Wide Web: http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/michalska_szewczak_zaborska.php

9. J a n k o w s k a Maria Anna: Najnowsze trendy w amerykańskich bibliotekach akademickich. Biuletyn EBIB [on-line]. 2005 nr 7 (68) [dostęp 11 kwietnia 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/68/jankowska.php>

10. N i e d ź w i e d z k a Barbara: Biblioteki edukują lekarzy. *Forum Akademickie* 2004 nr 6 s. 38-40

11. N i e d ź w i e d z k a Barbara: Czy informatyzacji dostępu do zbiorów bibliotek medycznych towarzyszy odpowiednia edukacja użytkowników? Wyniki sondażu. XXIII Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych. Polityka gromadzenia i profilowania zbiorów w polskich bibliotekach medycznych w dobie nowoczesnych technologii informatycznych. Gdańsk 21-22 czerwca 2004. Biuletyn EBIB Mat. Konf. nr 10 [on-line]. [dostęp 23 lutego 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/med23/niedzwiecka.php>

12. G r y g o r o w i c z Anna, K r a s z e w s k a Elżbieta: Trójmiejskie biblioteki szpitalne a dostęp do informacji o ochronie zdrowia. Biuletyn EBIB [on-line]. 2005, nr 8 (69) [dostęp 26 kwietnia 2006]. Dostępny w World Wide Web: http://ebib.oss.wroc.pl/2005/69/grygorowicz_kraszewka.php

13. B u s s e - T u r c z y Ń s k a Ewa, B i r s k a Renata: Misja biblioteki naukowej a współpraca sieci bibliotek medycznych. Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników. Warszawa, 23-24 września 2002. Biuletyn EBIB Mat. Konf. Nr 4 [on-line]. [dostęp 23 lutego 2006]. Dostępny w World Wide Web http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/pw/referaty/RBirska_EBusse-Turczyńska.pdf

14. P r y c e - J o n e s Enid, B e l l Janice: Edukacja użytkownika na UCE. Biuletyn EBIB [on-line]. 2005 nr 1 (62) [dostęp 12 kwietnia 2006]. Dostępny w World Wide Web: http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/pryce-jones_bell.php

15. D e r f e r t - W o l f Lidia: Information literacy – koncepcje i nauczanie umiejętności informacyjnych. Biuletyn EBIB [on-line]. 2005 nr 1 (62) [dostęp 11 kwietnia 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.wroc.pl/2005/62/derfert.php>